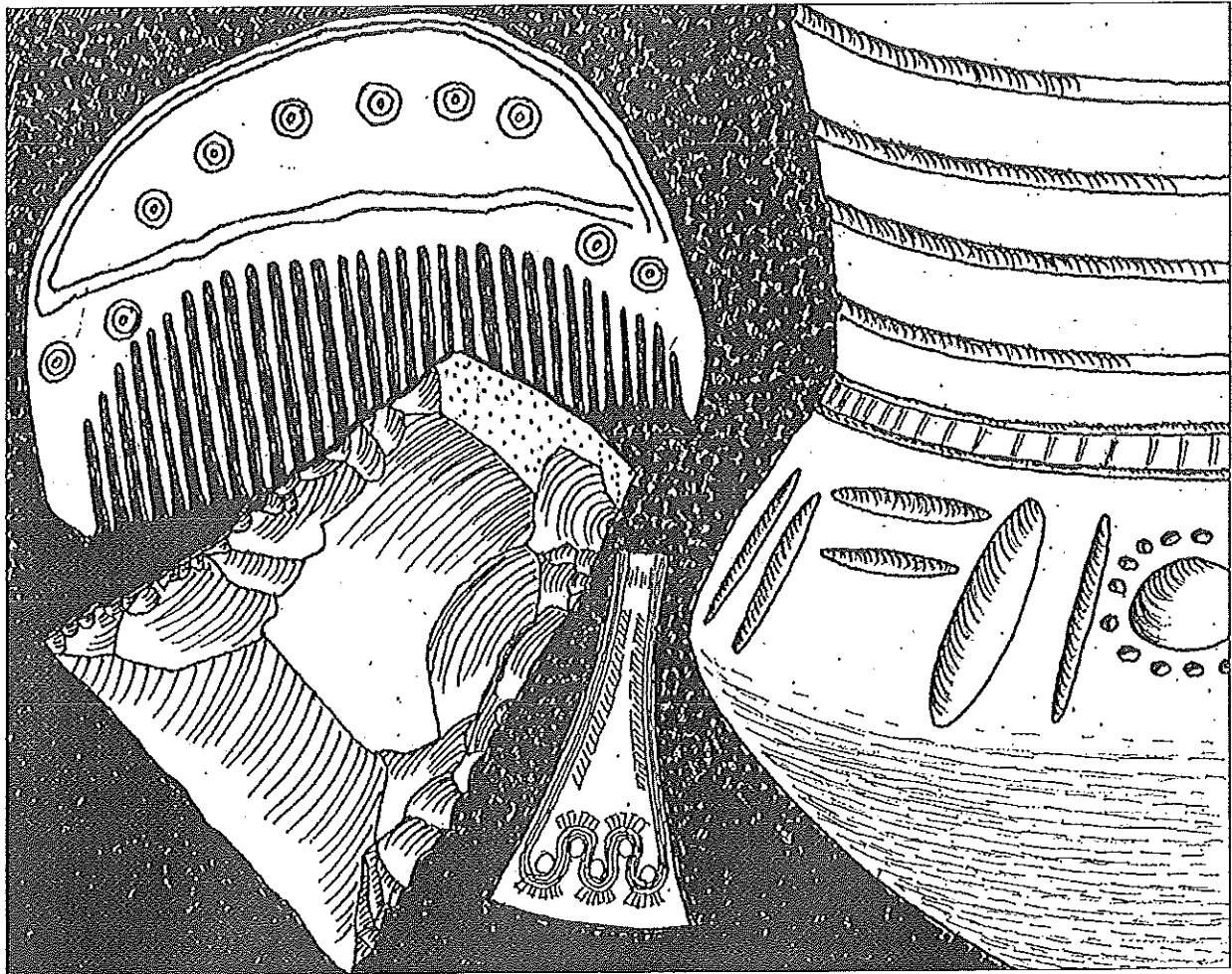


Boplatser vid Nya Varvet

Västra Frölunda
Utredning | Göteborgs kommun

Magnus von der Luft



Ark. Ark. Gbg. Kern.



ARKEOLOGISKRAPPORTFRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636

© Göteborgs Stadsmuseum 2004
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.stadsmuseum.goteborg.se

REDAKTION
Magnus von der Luft
Johannes Nieminen
Ulf Ragnesten
Fredrika Ödlund

OMSLAGETS GRAFISKA FORM OCH LAYOUT
Mimmi Andersson
Teckning: Hans Dillner

KARTBEARBETNING
Patrik Hallberg

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket, Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

FORNLÄMNING VÄSTRA FRÖLUNDA Int. Nr 55 och 56

Arkeologisk utredning, boplatser

Göteborgs Stadsmuseum har utfört en arkeologisk utredning vid Örnfelts väg, Västra Frölunda, Göteborgs kommun. Utredningen föranleddes av att Källfelts Bygg AB hade för avsikt att bygga ett större antal bostadshus inom ett område i stadsdelarna Nya Varvet och Älvsborg. Utredningen, som innefattade arkivstudier, fältinventering och grävning, resulterade i två nyupptäckta boplatser; en överlagrad boplatser eventuellt från övergången hensbacka/sandarna och en som i nuläget inte närmare går att datera. Dessutom finns i området ett större antal lämningar från den militära verksamhet som bedrivits i området. Vid en fortsatt exploatering i området bör fornlämningarna undergå fortsatta undersökningar.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut nr:	431-59267-2001
Uppdragsgivare:	Stadsbyggnadskontoret/Källfelts Bygg AB
Läge:	Ett stort antal fastigheter i stadsdelarna Nya Varvet och Älvsborg
Ekonomisk karta:	7B0d
Koordinater i rikets nät:	X 6401,7 Y 1266,4
Grävningsorsak:	Planering av bostadsområde
Grävningsinstitution:	Göteborgs Stadsmuseum
Tidpunkt för undersökning i fält:	2003-06-03 – 2003-06-10
Undersökt yta:	98,4 m ² av totalt 67171 m ²
Antal arkeologtimmar i fält:	64
Antal maskintimmar:	28
Platsledare:	Magnus von der Luft
Övriga deltagare i fält:	Patrik Hallberg
GSMA nr.:	030012

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Området kring Örnfelts väg består av ett kuperat landskap med Stora Billingen i norr och höjderna kring Kungssten i sydost som markanta inslag i landskapsbilden. Göta älv ligger endast ett hundratal meter bort, i slutet av dalgången som sträcker sig i nordöstlig-sydvästlig riktning mellan nämnda berg (fig. 1).

Närområdet är fornlämningsrikt och framförallt består fornlämningarna av stenåldersboplatser, där i stort sett hela stenåldern finns representerad från hensbacka

till mellaneneolitikum. Den mest kända av dessa är boplatsen som har fått ge namn åt sandarnakulturen (Gö 15) som ligger drygt en kilometer österut (fig. 5). Dessutom finns en sentida runinskrift strax utanför utredningsområdet (VF 416 – tidigare Gö 180). Nya Varvet präglas i hög utsträckning av den militära verksamhet som bedrivits här sedan 1700-talet. Många av de fornminnesregistrerade lämningarna är byggnadsminnen med namn som Officersmässen, Stora Officersbostaden, Kanslihuset osv. Därtill tillkommer ett mindre antal minnesstenar, även de med koppling till områdets senare historia. Inom undersökningsområdet fanns före utredningen inga förhistoriska lämningar registrerade (fig. 2).

UTSEENDE FÖRE UNDERSÖKNING

Området kring Örnfelts väg är idag ett mindre grönområde av parkkaraktär, med ett mindre antal villor kring och direkt på bergskanterna. Bergen är i stort sett kala, med enstaka insprängda skyttevärn. I nordöstra delen av undersökningsområdet ligger Göteborgs folkhögskola med tillhörande baracker och i den östra delen ligger Nya Varvets kyrkogård. Övrig mark består av gräsmattor, mindre skogspartier, vägar och parkeringar.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

Inom undersökningsområdet har tidigare inga arkeologiska undersökningar utförts. Dock har amatörarkeologen John Bunyan Johansson ytplockat flinta strax norr om folkhögskolan (VF 424 – tidigare Gö 1). De insamlade fynden består av ett spån, en skivskrapa och en osäker kniv (GAM 66953-66955) och kan endast dateras till stenålder.

Söder om Hästeviksgatan, som bildar undersökningsområdets gräns i söder, ligger VF 277 (fig. 2) som har undersökts vid två tillfällen i början av 1970-talet (Wigforss 1973:459-464). Fyndmaterialet har daterats dels till äldre stenålder (ensidiga, tvåpoliga kärnor), dels till yngre stenålder (tvärpil och eventuellt förarbete till slipad yxa).

MÅLSÄTTNING

Utredningens syfte bestod i att eftersöka tidigare okända fornlämningar.

UNDERSÖKNINGSMETOD

Den arkeologiska utredningen inriktades först på fältinventering och granskning av äldre kartor. Därefter lades 4 dagar på grävning med minigrävare i de terrängpartier som var grävbara. Sammanlagt togs 25 sökschakt upp, utspridda över de ytor som ansågs lämpliga, både ur fornlämningssynpunkt men även med hänsyn till den

nuvarande villabebyggelsen och dess tomter. Sökschakten grävdes långsamt i tunna skikt och eventuella fynd insamlades och lagerföljden dokumenterades.

KART- OCH ARKIVSTUDIER

Innan fältarbetet påbörjades, gick arkiv- och kartmaterial igenom för att eventuellt spåra det äldre brukandet av området. På lantmäterikartan från 1818 ses den framväxande militära bebyggelsen, enskilda bostadshus tillhörande verksamheten, samt Nya Varvets kyrkogård (fig. 3). Kartan rektifierades för att kunna identifiera försvunna hus inför grävningsdelen av utredningen. Inga husgrunder påträffades men på vissa platser förekom rikligt med rödgods som förmodligen hör till husen. Mer om detta nedan.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

I sju av de tjugofem schakten påträffades slagen flinta (S3, 9, 10, 14, 15, 21 och 23). För mer ingående schaktbeskrivningar hänvisas till bilaga 1. De fyndförande schakten fördelas på två olika områden, som tillsvidare fått Int. Nr 55 och 56 (fig. 4).

Int. Nr 55. I S15 påträffades en boplats som var överlagrad av den postglaciala transgressionen. Det ca 20 cm tjocka, grusiga lagret innehöll förutom slagen flinta även fragmenterat kol. Lagret påträffades på 1,7 m djup under en sandig silt med vissa strimmor av lera. Även i S16 påträffades kol i leran ner till kring 2 m djup. S25 schaktades ner till 2,4 m djup, utan att påträffa lagret. Tyvärr klarade inte den grävmaskin vi hade till förfogande att gå ner djupare, så tillsvidare är lagrets utsträckning i denna riktning oklar. Marknivån för S25 är ca 20 möh, vilket medför att vi här endast kom ner till en nivå av 17,6 möh. Höjden över havet för boplatslagret i S15 var ca 16,5 m, vilket ger en grov datering enligt strandförskjutningskurvor till sen hensbacka/tidig sandarna, förutsatt att lagret ligger kvar i ursprungligt läge (Påsse 2001).

Boplats **Int. Nr 56** är av en annan karaktär. Här påträffades flinta i myllan och i den underliggande sanden. Fyndförande schakt tillhörande denna boplats är: S3, 9, 10, 14, 21 och 23. I viss utsträckning sträcker sig boplats Int. Nr 56 över Int. Nr 55.

Förutom slagen flinta påträffades i två av utredningens schakt (S19 och 22) kritpipor, porslin och rödgods som bedömdes härstamma från 1700- eller 1800-talet. Särskilt riklig förekomst av äldre keramik framkom i S22, där lämningarna efter ett äldre dike som fyllts med skräp (ben, järnskrot och keramikskärvor) påträffades.

Därutöver påträffades inga anläggningar under utredningen.

FYNDBESKRIVNING

Fynden fördelar sig över området schakt på följande sätt:

Fyndtabell							
Invr	Udemr	Fyndenhet	Sakord	Sakord st	Sakord gr	Material	Beskrivning
030012	001	S3	Avslag	3	17	Flinta	Två lätt patinerade
030012	002	S9	Avslag	2	12	Flinta	
030012	003	S10	Övrig kärna	1	65	Flinta	Vitpatinerad
030012	004	S10	Avslag	13	111	Flinta	Enstaka patinerade
030012	005	S14	Spån	1	2	Flinta	Vitpatinerat
030012	006	S14	Avslag	7	73	Flinta	Enstaka lätt patinerade
030012	007	S15	Avslag	3	96	Flinta	Ett vitpatinerat och spånliknande
030012	008	S21	Avslag	2	13	Flinta	
030012	009	S23	Knacksten	1	217	Flinta	Övrig kärna med knackspår?
030012	010	S23	Avslag	1	6	Flinta	Lätt patinerat

Tab.1 Fyndlista GSMA 030012

Flintan från den överlagrade kontexten består av tre avslag, samtliga patinerade och något svallade. Ett av avslagen är spånliknande och har en närmast mjölkvit patinering. Även ett spån från det närliggande S14 har en mycket kraftig patinering men påträffades inte i det överlagrade gruslagret, utan högre upp i lagerföljden. Möjligt kan flinta ha dragits med upp vid tidigare markingrepp. Även från flera andra schakt kom patinerad flinta (S3, 10, 14, 23). Avslagen från boplat Int. Nr 56 är anonyma till sin karaktär och därför svåraterbar. Förutom avslag framkom här två övriga kärnor, varav den ena omarbetats till knacksten.

I två av schakten (S19 och S22) framkom fynd som kan dateras till 1700- eller 1800-tal och därför bör ha sammanhang med den militära verksamheten i området under denna period. Fynden utgjordes av två fragment av kritpipor samt en större mängd keramik, huvudsakligen bemålat rödgods.

TOLKNING OCH DATERING

Som nämnts ovan påträffades under utredningen två boplatser; en överlagrad boplat (på kartan markerat med Int. Nr 55) och en boplat som i nuläget inte närmare kan dateras än till stenåldern (Int. Nr 56).

Den överlagrade boplatsens kulturlager, som påträffades 1,7-1,9 m under dagens marknivå, bestod av avslag samt ett relativt rikligt kolmaterial. Höjden över havet för boplatlagret var ca 16,5 meter. Med utgångspunkt i regressions- och transgressionskurvor kan en ungefärlig datering göras till övergången mellan hensbacka och sandarna, ca 8300-7600 cal bc, förutsatt att materialet ligger kvar på sin ursprungliga plats, alltså inte eroderat ned från högre partier i närområdet (Påsse 2001).

Även om inget benmaterial påträffades under utredningen talar överlagringens mäktighet i varje fall inte emot en sådan möjlighet.

Den preliminära dateringen, det topografiska läget samt lagerföljden och närheten till den klassiska sandarnaboplatsen, gör denna boplat mycket intressant för framtida undersökning (fig. 5).

Boplats Int. Nr 56 är av ett mer svårdefinierat och svårdaterat slag. Flintmaterialet som påträffades är anonymt och den rumsliga begränsningen låter sig i dagsläget inte närmare bestämmas. Flintavslagen kommer både från humuslagret och direkt på sterilt lager. Inga anläggningar framkom under utredningen. Boplatsen ligger på en höjdplatå mellan två berg. I den sydvästra delen av samma dalgång, ca 150 meter längre bort, ligger boplatserna VF 277 samt VF 290. VF 277 grävdes ut under 1970 och 1972 och gav ett fyndmaterial som kan knytas dels till tiden före 5000 fKr, dels till tiden därefter. Möjligen skulle den nyupptäckta boplatsen kunna ha något samband med dessa boplatser.

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Om exploateringen i området fortgår, bör de nyupptäckta fornlämningarna undergå vidare undersökningar.

SAMMANFATTNING

Göteborgs Stadsmuseum har utfört en arkeologisk utredning inom området för Örnfelts väg. Utredningen resulterade i upptäckten av två tidigare okända fornlämningar. Den ena (Int. Nr 55) är överlagrad och kan med hjälp av strandlinjeförskjutningskurvor grovt dateras till övergången hensbacka/sandarna. Den andra (Int. Nr 56) är i dagsläget odaterad.

LITTERATUR

Andersson, S, m.fl. 1978. Sorteringsschema för flinta. *Fyndrapporter 1978*.

Pässe, T. 2001. *An empirical model of glacio-isostatic movements and shore level displacement in Fennoscandia*. SKB R – 01 - 41. Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Co. Stockholm. 1 – 59.

Wigforss, J. 1973. 23:S 128. Toredammen, Göteborg. Boplatssområde, Stenålder. *Fyndrapporter 1973*.



Fig. 1. Undersökningsområdet markerat på topografisk karta (blå kartan). Skala 1:100,000.

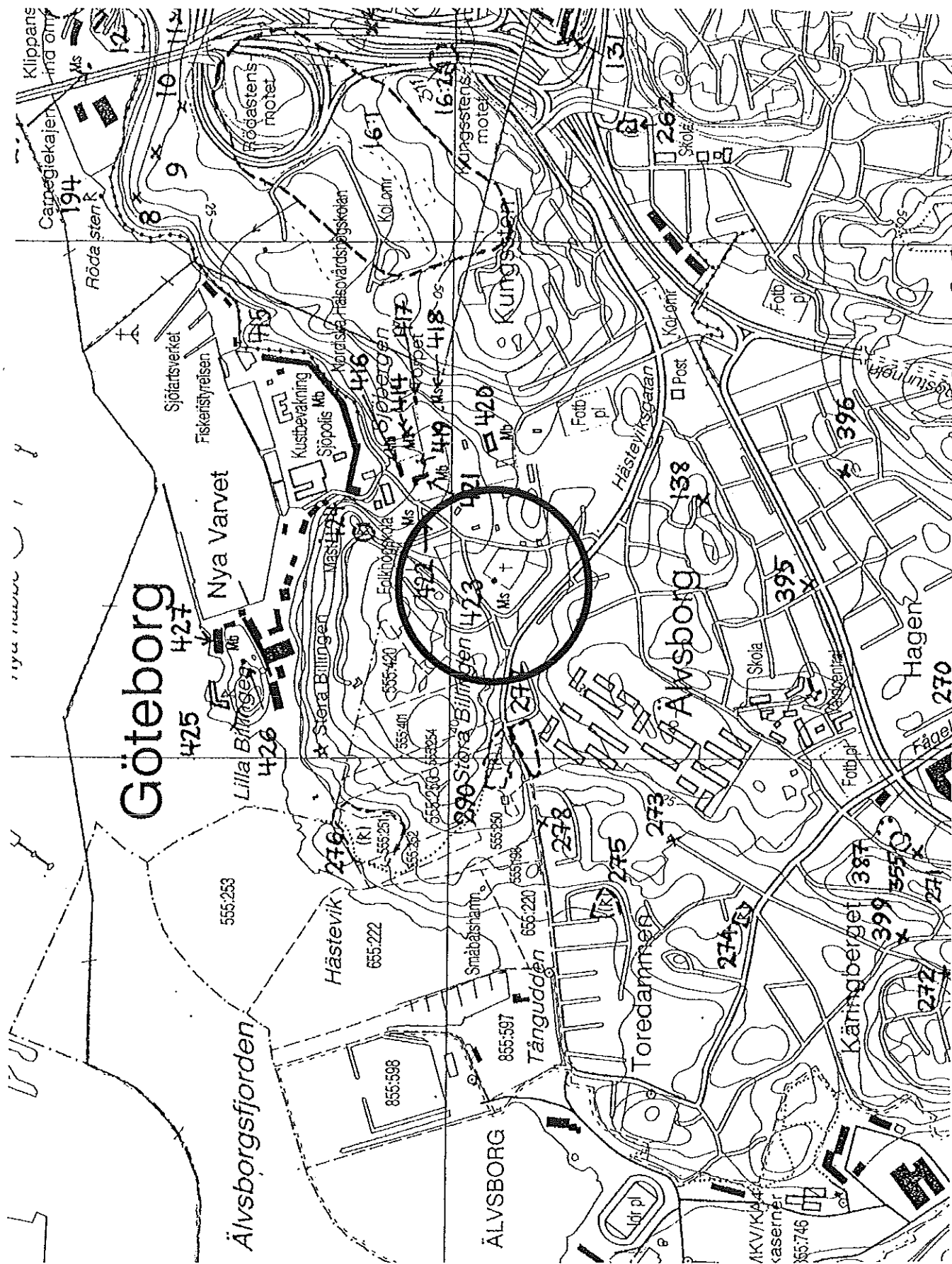


Fig. 2. Ekonomisk karta 7B0d, skala 1 : 10000, med utredningsområdet ungefärligt markerat.

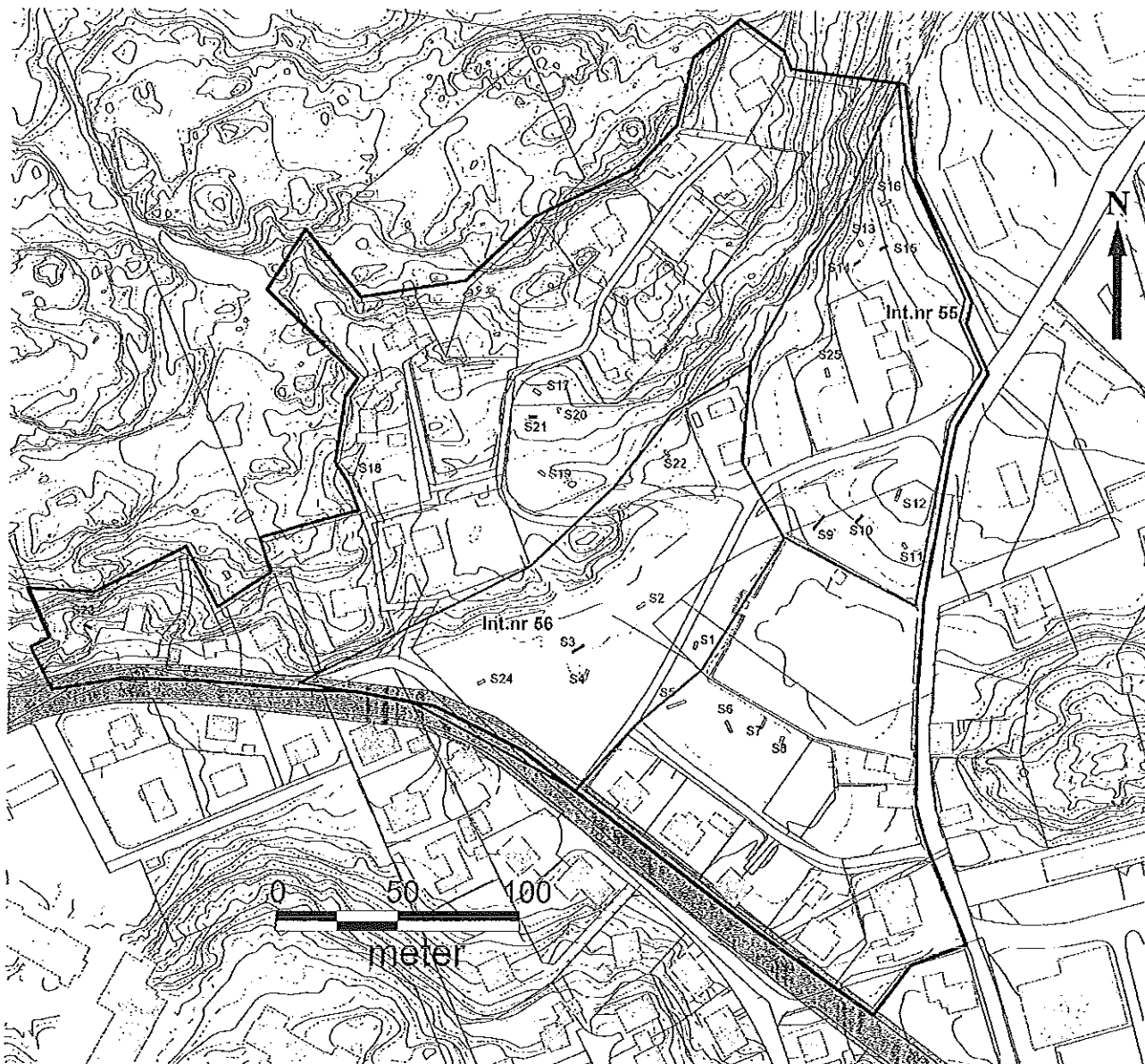


Fig. 4. Undersökningsområdet med schakt. Fyndförande schakt markerade i svart.



Fig. 5. De överlagrade boplatserna Nya Varvet och Sandarna (Gö 15). 15 och 17 meterskurvan inlagd.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar, Örnfelts väg

- S1
1. Torv 0-20 cm
 2. Krossten 20-45 cm
 3. Rödbrun, sandigt grus 45-60 cm
 4. Brun grus, flintförande 60-65 cm
 5. Lera 65-170 cm

- S2
1. Torv 0-20 cm
 2. Krossten 20-55 cm
 3. Lera 55-75 cm

- S3
1. Torv 0-20 cm
 2. Mylla 20-45 cm
 3. Brun sand 45-60 cm
 4. Lera 60-70 cm

Flinta i övergången mellan lager 2 och 3
I norr stört i det översta lagret

- S4
1. Torv 0-10 cm
 2. Grusig mylla 10-20 cm
 3. Mylla, flintförande 20-40 cm
 4. Grå lera 40-55 cm

Stört i S av väg (?) i norr av plaströr (tele)

- S5
1. Torv 0-10 cm
 2. Påfört grus 10-20 cm
 3. Humus omblandad med lera. Mkt tegel, lite porslin 20-35 cm
 4. Lera 35-45 cm

- S6
1. Torv 0-12 cm
 2. Pålagt grus 12-30 cm
 3. Lera 30-45 cm

- S7
1. Torv 0-15 cm
 2. Humus 15-40 cm (i norra delen). I södra delen påfört grus direkt på leran, inget humuslager. Fem bitar flinta i humuslagret.
 3. Lera 40-55 cm

- S8
1. Torv 0-20 cm
 2. Påfört grus 20-40 cm
 3. Lera 40-55 cm

- S9
1. Torv 0-10 cm
 2. Mylla 10-20 cm
 3. Rödbrun grusig mylla 20-40 cm
 4. Ljusbrun sand 40-55 cm
 5. Lera 55-125 cm

En del naturlig och svallad flinta i lager 3 och 4. Schaktet är endast 125 cm i S delen. I N 55 cm'

- S10
1. Torv + mylla 0-45 cm
 2. Brun sand 45-70 cm
 3. Lera 70-80 cm

Flinta tillvaratagen från lager 2 samt i viss mån även i ploglagret

- S11
1. Torv + mylla 0-45 cm
 2. Mylla och lera omrört 45-60 cm
 3. Lera 60-70 cm

- S12
1. Torv + mylla 0-40 cm
 2. Lera 40-50 cm

I mitten av schaktet på 25-40 cm djup stört av kol, porslin, tegel mm. Möjligen sammanhängande med torpet som borde ligga strax norr om schaktet.

- S13
- Stört av modern aktivitet ända inpå berget

- S14
1. Torv + mylla 0-25 cm
 2. Mörkbrun sand 25-45 cm
 3. Ljusbrun sand 45-100 cm
 4. Lera 100-125 cm

Flinta tillvaratagen från lager 1 och 2

- S15
1. Torv och fyllmassor bestående av större stenar och tegel mm 0-60 cm
 2. Mylla 60-80 cm
 3. Mörkbrun sand 80-100 cm
 4. Ljusbrun till gul sand 100-170 cm
 5. Mörkbrunt till svart grusigt lager med kolfragment och slagen flinta 170-190cm
 6. Gråbrun sand 190-215 cm
 7. Brunt grusigt lager 215-235 cm

- S16
1. Torv + mylla 0-50 cm
 2. Ljusgul till brun fläckig silt 50-170 cm
 3. Grå sjösand, lera. Kolinslag 170-240 cm
 4. Lera 240-260 cm

- S17
1. Torv + mylla 0-65 cm
 2. Rödbrun grusig sand 65-80 cm
 3. Grus med större stenar 80-95 cm
 4. Siltig lera 95-105 cm

- S18
1. Torv + mylla 0-30 cm
 2. Gul sand 30-70 cm
 3. Hårdpackad siltig lera 70-105

Osäkra flintor tillvaratagna i övergången mellan lager 1 och 2

- S19
1. Torv + mylla 0-55 cm
 2. Rödbrun fläckig sand 55-65 cm
 3. Gul sand, hårdare mot botten 65-115 cm

- S20 1. Torv + mylla + stora rötter
Schaktet gavs upp pga stora problem med kraftiga rötter ner till 70 cm djup
- S21 1. Torv + mylla 0-85 cm
2. Brun sand 85-105 cm
3. Brunt grus 105-115 cm
4. Sotigt grus 115-122 cm
5. Brunt grus 122-142 cm
6. Lera 142-150 cm

Flinta från lager 3, 4, 5
- S22 1. Torv + mylla 0-60 cm
2. Grusig silt 60-80 cm
3. Mörkbrunt kulturlager/nedgrävning med glasskärvor, keramik, porslin, ben, järn mm
80-120 cm (lager) 80-150 cm (nedgrävning/dike) 1700-1800 tal
4. Lera 120/150-160 cm
- S23 1. Torv + mylla 0-45 cm
2. Brun humuspåverkad silt 45-60 cm
3. Berg 60/75 cm

Flintor från nedre delen av lager 1
- S24 1. Torv + mylla 0-40 cm
2. Brungul lera 40-80 cm
3. Brungrå lera 80-160 cm
- S25 1. Krossgrus 0-40 cm
2. Brun silt 40-65 cm
3. Ljusgrå lera 65-95 cm
4. Ljusbrun lera 95-240 cm

Lager 2 blandat med store stenar och tegel